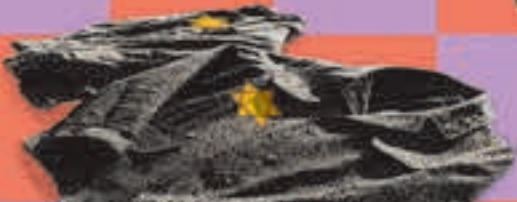

1cchokas
Meras

LYGIOSIOS TRUNKA AKIMIRKĄ

romanas

TYTO ALBA

1cchokas
Meras

LYGIOSIOS
TRUNKA
AKIMIRKĄ

romanas

VILNIUS
2026

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Miriam Meras, 2026

© Lina Sasnauskaitė, viršelio dizainas, 2026

© „Tyto alba“, 2026

ISBN 978-609-466-915-6

Pirmas skyrius

PRADŽIA

1

Kai visos figūros stovėjo savo vietose, Šogeris prisimerkė ir luktelėjo. Tik po to jis paėmė vieną baltą pėstininką ir vieną juodą, aklinai uždarė juos abiem saujom ir ėmė stipriai kratyti.

– Kurio bus pirmas ėjimas? Mano ar tavo? – paklausė. Šogerio ausys ir galvos oda trūkčiojo.

Jis jaudinosi.

„Jeigu būčiau indėnas, – galvojo Izaokas, žiūrėdamas į slankiojančius plaukus, – labai norėčiau nuimti šį judantį skalpą.“

– Nežinai? – klausė Šogeris.

Jis jau buvo ištiesęs rankas.

– Jeigu nežinai, aš tau pasakysiu. Viskas yra loterija.

Šachmatai – loterija, pasaulis – loterija, ir tavo gyvenimas – loterija.

„Jis sėdi aukštai, bet jaudinasi“, – galvojo Izaokas.

– Žinai ką? Gali pasirinkti. Aš tau duosiu juoduosius. Loterijoje žmonės dažniausiai pralošia.

– Iš kairės, – atsakė Izaokas.

– Kaip sau nori.

Šogeris atgniaužė kairės rankos pirštus. Iš saujos išslydo baltas pėstininkas.

– Žydiška laimė, – piktai nusijuokė jisai. – Aš nekal-tas, pats pasirinkai.

„Nejaugi aš turiu mirti? – pagalvojo Izaokas. – Aš nenoriu mirti. Ar yra pasaulyje bent vienas žmogus, kurs norėtų mirti?“

Tačiau baltosios figūros buvo jo.

Jis apsuko šachmatų lentą, permetė ją akimis ir pa-darė pirmąjį ėjimą.

2

Ar žinote, kaip šviečia pavasario saulė? Jūs turbūt neži-note, kaip jinai šviečia. Iš kur jūs žinosite, jeigu nematėte šypsenos, kuria šypsosi Buzia.

Pavasario saulė šviečia kaip Buzios šypsena, o jos šypsena tokia pat šviesi kaip pavasario saulė.

Aš žinau, aš ją pamačiau vakar, kai diena dar nebuvo

pasibaigusi. Man buvo baisu, kad pastebėjau ją tik dabar, pirmą kartą. Ji gyvena pačiame tamsios gatvės gale, kitoje geto pusėje.

Aš buvau kvailas visą tą laiką. Aš nežinojau, kad kitame geto pakraštyje gyvena Buzia.

Ji ėjo su draugėmis.

Nustebęs pažvelgiau į ją, o paskui sustojau ir nebegalėjau atplėšti akių. Tada jinai nusijuokė. Ji truktelėjo savo lengvais pečiais, lyg nesuprasdama, kodėl aš jai pastojau kelią. Ji nusijuokė ir nuėjo toliau.

Paskui ji atsigręžė, ir aš vėl pamačiau jos šypseną.

Dabar žinau, kaip šviečia pavasario saulė. Ji spindi taip kaip Buzios šypseną, o Buzios šypseną – tai pavasario saulė.

* * *

Vakar aš dar nežinojau jos vardo. Bet aš pamačiau ją ir prisiminiau žodžius iš Šolom Aleichemo „Giesmių giesmės“.

Prisiminiau pirmąją knygą, kurią perskaičiau vaikystėje, ir nepažįstamajai daviau „Giesmių giesmės“ mergaitės vardą – Buzia, o sau pasiėmiau ano berniuko vardą – Šimekas.

Panorau būti Šimekas, o jinai kad būtų Buzia.

Panorau, kad nebūtų aplinkui siaurų gatvelių, aptvertų aukšta geto tvora.

Panorau, kad nebūtų aplinkui tiek daug žmonių su geltonomis žvaigždėmis.

Aš norėjau, kad mes būtume maži ir tikrai dviese. Šimekas ir Buzia. Kad mes sėdėtume plačioje pievoje be galo be krašto, sėdėtume ant minkštos žolės ir kad aš galėčiau pasakoti...

* * *

„...Buzia – sutrumpintas vardas: Ester Liba, Libuzia, Buzia. Ji vyresnė už mane metais ar dvejis, o abiem kartu mums nėra ir dvidešimties. Dabar malonėkite suskaičiuoti, kiek man metų ir kiek Buziai. Bet aš manau, kad tai nesvarbu. Geriau aš jums papasakosiu trumpai jos biografiją.

Mano vyresnysis brolis Benia gyveno kaime ir nuomojo malūną. Jis puikiai šaudė iš šautuvo, jojo kaip kavaleristas ir plaukiojo kaip žuvis. Vieną kartą vasarą jis maudėsi upėje ir nuskendo. Išsipildė patarlė: „Visi geri plaukikai skęsta.“

Jis mums paliko malūną, porą arkliukų, jauną našlę ir kūdikį. Malūno mes atsisakėme, arklius pardavėm, jaunoji našlė ištekėjo ir išvažiavo kažkur toli, o kūdikį atidavė mums.

Tai ir buvo Buzia.“

* * *

Žinote, kur aš dabar?

Aš dabar kitame geto pakrašty, siauros gatvelės gale, ten, kur gyvena Buzia. Aš sėdžiu ant lygaus akmeninio slenksčio. Keista vėsuma liejasi iš jo ir apima visą kūną, bet aš nesikeliu. Galbūt tai pašalas, likęs iš žiemos ir nespėjęs ištirpti pavasario šilumoje, bet aš sėdžiu. Man šilta. Jeigu būtų gyva mano motina, ji pasitaisytų skarelę, glotniai gulinčią ant galvos, ir suplotų rankomis.

– Izia! – sušuktų jinai. – Izia, tu jau vaikinai, tu jau, galima sakyti, jaunikis, o sėdi ant šalto akmens kaip berniūkštis. Izia! Tu jau beveik vyras, kad neprasitarus, o žiūrėk, pareisi namo su gatava liga, neduok tu Dieve!

Aš sėdžiu. Man šilta.

Mes ką tik grįžome iš darbo. Aš tuoj nusiprausiau, čiupau savo geruosius melsvuosius marškinius, apsivilkau ir atbėgau čia, ant šito akmeninio slenksčio.

Aš laukiau jos. Aš laukiau, kol pasirodys Buzia.

* * *

Kai sėdi prie namo, ant jo akmeninio slenksčio, gali išgirsti viską: kiekvieną žingsnį, kiekvieną krebžtelėjimą, mažiausią garsą. Kai trinkteli durys, man atrodo, kad tai Buzia. Kai sušlama žingsniai, aš manau, kad tai Buzia. Kai cypteli mediniai laiptai, aš laikiu – tuoj pasirodys Buzia.

Jos nėra, ji neišeina. Gal iš viso nėra Buzios? Gal man pasivaideno „Giesmių giesmė“, pirmoji knyga, kurią aš perskaičiau vaikystėje?

Vėl sugirgžda durys, vėl sušlama žingsniai ir cypteli seni mediniai laiptai. Dabar jinai turi išeiti. Negali būti kitaip.

Taip, tai Buzia.

Pašoku, žiūriu į ją ir nežinau, ką sakyti. Visi žodžiai susimaišė, susipynė galvoj, ir aš negaliu rasti nė vieno. Jos plaukai pelenų spalvos. Jos akys, didelės, mėlynos, žiūri į mane tylios ir nustebusios.

Aš turiu ištarti nors vieną žodį.

Ir ištariu jį.

– Buzia... – sakau aš ir pats noriu juoktis iš savęs.

Jinai juokiasi.

Žvilga jos balti žemčiūginiai dantukai. Žėri jos lūpos kaip raudoni kaspiniai, o skruostai žydi kaip gėlės.

– Kas tu toks esi, jaunikaiti? – klausia ji.

Ir vėl juokiasi.

– Aš – Izia, – sakau jai skubėdamas. – Aš – Izaokas Lipmanas, bet tu vadink mane Izia.

Ji nebesijuokia. Klausosi.

– Einam, mergaite Buzia, – sakau jai, – aš tau papasakosiu, kas aš per vienas.

– Kodėl tu mane vadini Buzia?

– Einam, aš tau viską papasakosiu.

* * *

Ji eina su manim.

Aš norėčiau, kad mes išeitume toli toli. Aš noriu, kad mes nueitume į plačią pievą, susėstume ant minkštos žolės, vienas priešais kitą. Aš jai pasakočiau viską, ko ji norėtų. Bet pas mus pievos nėra. Prie vartų stovi sargybiniai.

Na ir tegul. Mes galime atsisėsti ir šitame kieme. Čia nėra žmonių, guli ilgas rąstas ir kažkokia medinė dėžė. Galime sėdėti bet kur, vis tiek tarsimės esą plačioje, kvepiančioje, žydinčioje pievoje.

Tiesa, Buzia?

Ji tyli.

* * *

Mes einame į kiemą ir susėdame. Aš – ant rąsto, ji – ant dėžės. Ji užsirioglina ant dėžės, suima rankomis kelius ir padeda ant jų smakrą. Aš šypsausi. Aš norėjau, kad ji taip atsisėstų, pritraukusi kelius. Plati suknia uždengia jos kojas, pelenų spalvos plaukai pabirę ant pečių. Aš taip galėčiau sėdėti labai ilgai ir žiūrėti į Buzią. Pasakoti nebe noriu. Kam pasakoti, jeigu galima taip sėdėti ir žiūrėti vienam į kitą.

Bet ji nori kalbėti, nori žinoti, kas aš.

– Kas gi tu toks, jaunikaiti Izia? – klausia jinai, ir didelėse mėlynose akyse pasirodo du išsišiepę kipšiukai.

– Aš – Izia, – sakau. – Lipmanas. Aš gimiau čia, šia-

me mieste, o mano tėvas siuvėjas, ir jo pirštuose tiek adatos dūrių, kiek smilčių jūroje.

Žinoma, galėčiau pasakyti, kad mano brolis beveik filosofas, kad jis mokėsi universitete, tik nespėjo baigti, prasidėjo karas.

Žinoma, galėčiau pridurti, kad mano sesuo – Ina Lipman, kuri labai puikiai dainuoja ir anksčiau, prieš karą, išvažinėjo beveik visą pasaulį.

Aš galėčiau dar šį tą papasakoti ir dar šį tą.

Geriau nepasakosiu. Ji pamanyt, kad aš didžiuojuosi savo broliais ir seserimis, kad riečiu nosį. Ji dar supyks, atsistos ir nueis, paliks mane vieną. Ir aš vėl galvosiu, kad visai nėra pasaulyje Buzios, kad man pasivaideno „Giesmių giesmė“, pirmoji knyga, kurią perskaičiau vaikystėje.

– Ina Lipman tavo sesuo? – klausia Buzia.

– Sesuo...

– Ta garsioji dainininkė?

– Taip, – skubėdamas sakau Buziai, – bet juk tai nesvarbu, tiesa? Ji yra ji, – mano sesuo, o aš esu aš, – Izia.

Ji pritariamai linguoja galvą, ir aš patenkintas. Ji linguoja galvą greitai greitai, ir jos pilki plaukai banguoja kaip vandens vilnelės, kaip prinokusių javų laukas.

* * *

Nesupykite. Aš pamelavau.

Aš nenorėjau.

Aš sakiau, kad ji vyresnė už mane metais ar dveiais, o abiem mums kartu nėra ir dvidešimties.

Tai netiesa. Aš tik norėčiau, kad taip būtų. Taip parašyta „Giesmių giesmė“.

Iš tikrųjų mums abiem jau daug metų. Ir vyresnė ne Buzia, o aš. Jai – šešiolika, man – septyniolika ir pusė. Dabar lengva suskaičiuoti, kiek mums abiem. Mums jau trisdešimt treji su puse metų. Daug, tiesa?

Mes skaičiuojame abu.

Aš iš pradžių užlenkiu vieną, kitą ir visus dešiniojos rankos pirštus, paskui greitai lankstau kairiosios, bet pirštų per mažą. Tada atsargiai imu už rankos Buzią ir lankstau jos pirštukus, bet vis tiek jų trūksta, nes metų labai daug.

Mes juokiamės, kad metų daug, o pirštų trūksta.

Ir jinai sako:

– Jeigu jų užtektų, vis tiek nesuskaičiuotum. Vienas pirštas – vieneri metai. Iš kur paimsi pusę?

Nebesijuokiu. Tyliu.

Mes suskaičiuotume savo metus.

Aš turiu pusę piršto, tik ji, Buzia, nepastebėjo.

Tai buvo seniai, prieš metus. Prie geto vartų gulėjo didelė geležinė plyta. Šogeris pašaukė mane ir liepė ją pakelti. Kilstelėjau vieną galą nuo akmeninio grindinio. Jau norėjau pakišti abi rankas, bet Šogeris kažką riktelėjo ir užšoko ant plytos. Aš nespėjau ištraukti kairės rankos didžiojo piršto, ir Šogeris pusę nugnybo.

Mes suskaičiuotume savo metus, bet aš nenoriu. Aš laikysiu kairės pirštus sulenktus į kumštį, ir Buzia nežinos, kad galima suskaičiuoti pusę metų.

* * *

Aš vėl juokiuosi. Paskui klausiu:

– Kuo tu vardu, Buzia?

– Mano vardas Estera.

Ji vėl apglėbia rankomis kelius ir atremia į juos smakrą.

– Aš gimiau čia, šiame mieste. Aš neturiu brolių ir seserų. Turėjau vyresnį brolių, bet jo nebėra. Mano tėvas – gydytojas, o mama – medicinos sesuo. Jie dirba labai daug, dieną ir naktį. Jie dirba geto ligoninėje, ir jiems labai sunku. Tu juk žinai, kad žydams uždrausta sirgti užkrečiama liga. Bet tokių ligų labai daug, todėl mama ir tėvas, ir visi kiti ten gydo žmones, užrašydami neteisingą diagnozę.

Ji pasakoja, bet aš nieko negirdžiu.

– Kuo tu vardu? – vėl klausiu. – Kuo?

– Estera.

Aš nustebeš.

– Liba irgi?

– Ne, tiktai Estera.

– Nesvarbu! – šaukiu aš. – Nesvarbu! Tavo vardas Ester Liba.

Jos akyse vėl du išsišiepę kipšiukai.

– Tu nori, kad būčiau Buzia? – klausia ji ir prisimerkia.

– Noriu, kad tu būtum Ester Liba, Libuzia, Buzia... O aš tau pasakočiau visada tą pačią pasaką iš „Giesmių giesmės“.

– Bet tada tu turėsi būti Šimekas?

– Aš būsiu Šimekas... Tu nori pasiklausyti?

* * *

„...Aš, Šimekas, turėjau vyresnįjį brolių Benią. Jis puikiai šaudė iš šautuvo ir plaukiojo kaip žuvis. Vieną kartą vasarą jis maudėsi ir nuskendo. Išsipildė patarlė: „Visi geri plaukikai skęsta.“ Jis paliko vandens malūną, porą arkliukų, jauną našlę ir kūdikį. Malūno atsisakėme. Arklius pardavėm. Našlė ištekėjo ir išvažiavo kažkur toli. Vaiką mes pasiėmėm. Tai ir buvo Buzia.“ Tu girdi, Buzia?

Tuo metu išgirstu svetimą balsą.

– Iš kur čia dabar atsirado tas jaunas Šolom Aleichemas? – klausia balsas.

Priešais stovi vaikinys lygiais plaukais su geltona žvaigžde ant krūtinės. Stovi ir gudriai, kaip senis, žiūri man į akis.

– Iš kur čia dabar Šolom Aleichemas? – klausia jis.

Aš pakylu, einu arčiau ir sakau jam:

– Aš – Izia, Izaokas Lipmanas. Aš ne Šolom Aleichemas. Pats matai, mano plaukai trumpi, ir akinių visai neturiu. O kas tu toks?

– Aš – Janekas.

Taip jis atsako ir išsišiepia.

– Tai sutrumpintas vardas? – klausiu.

– Ho! – atsako jis.

– Tu turbūt Jankelis ir todėl – Janekas?

– Ho ho ho!

– Koks gi tavo pilnas vardas?

– Janekas, – atsako jis.

– Negirdėjau tokio keisto vardo...

– Žinai, kas yra „psiakrev“? Tai aš, – kvatoja jisai. –

Aš – lenkas, ir mano vardas – Janekas.

Iš tikrųjų jo plaukai labai šviesūs, nosis trumpa, tiesi ir akys mėlynos. Jis kalba ne visai kaip mes. Jis galėtų būti lenkas... Bet kodėl jis gete?

Jie abu juokiasi. Jie patenkinti, o aš nieko nesuprantu.

Tuo metu į kiemą įeina tėvas. Mano tėvas susirūpinęs.

– Štai kur tu, – sako jis. – Visą getą apvaikščiojau. Padėk man surasti Iną. Kur ji galėjo pražūti? Einam, Izia, einam.

Mano naujieji draugai nebesijuokia, žiūri įkandin. Aš jiems moju ranka ir einu su savo tėvu ieškoti Inos.

Iš tikrųjų, kur ji galėjo pražūti?

Viskas yra loterija. Šachmatai – loterija, pasaulis – loterija, ir tavo gyvenimas – loterija.

ICCHOKAS MERAS (1934–2014) – žydų kilmės lietuvių rašytojas, scenarijų kino filmams („Kai aš mažas buvau“, „Maža išpažintis“, „Birželis, vasaros pradžia“) autorius, Lietuvos nacionalinės premijos laureatas (2010). Naciams sušaudžius tėvus, užaugo jį priglaudusioje lietuvių šeimoje, dėl kūrybos buvo persekiotas ir emigravo į Izraelį. Jo novelės (rinkiniai „Žemė visada gyva“, „Apverstas pasaulis“, „Stotelė vidukelėj“), apysakos ir romanai („Geltonas lopas“, „Ant ko laikosi pasaulis“, „Mėnulio savaitė“, „Striptizas, arba Paryžius–Roma–Paryžius“, „Sara“ ir kt.) išversti į keliolika kal-

bų, įvertinti premijomis. „Lygiosios trunka akimirką“ (1963) – garsiausias tarptautinį pripažinimą pelnęs I. Mero romanas, atveriantis istorinę žmonių jausmų patirtį ir egzistencinio pasirinkimo prasmę.

Karo metų Vilnius. Už aklinų geto sienų skleidžiasi švelni Esteros ir Izaoko pirmoji meilė. Estera beprotiškai ilgisi gėlių, o Izaokas svajoja mylimąją nusivesti į nuostabaus grožio pievas, plytinčias už geto sienų. Tačiau realybė palieka vis mažiau erdvės jaunuolių svajonėms. Izaokas – vienintelis likęs gyvas Abraomo Lipmano vaikas. Visi jo broliai ir seserys – Rachilė, garsi dainininkė Ina, filosofijos studentas Kasrielis, partizanė Riva, nerūpestingoji Basia ir net mažoji Taibalė – jau patyrė savo likimą. Dabar pavojuje ir Izaoko, talentingo šachmatininko, gyvybė. Geto komendantas Šogeris sumanė šėtonišką šachmatų partiją: jei laimės Šogeris, bus pasmerkti mirti visi geto vaikai, o Izaokas liks gyvas; jei laimės Izaokas, vaikai bus išgelbėti, bet mirti turės pats Izaokas. Vienintelė išeitis – lygiosios. Bet ar jos įmanomos, kai į lemiamą akistatą stoja gėris ir blogis?

*Holokausto literatūros klasikos
knyga, parašyta vieno iš didžiųjų
prozos meistrų.*

The New Yorker

*Nepaprastai įtaigu... išties
įsimintinas kūrinys.*

Booklist

ISBN 978-609-466-915-6

TYTOALBA

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt